

Osteologinen analyysi
Karttula, Kuttajärvi, Kalmonsaari 2010
TYA 877
Juha Ruuhonen

Kuvat: Juha Ruuhonen

20.12.2010

Kati Salo

Kati Salo (FM)

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	1
1. Johdanto	2
2. Tavoitteet	2
3. Materiaali ja metodit	2
3.1 Materiaalin kuvaus	2
3.2 Minimiyksilömäärä ja anatominen jakauma	2
3.3 Kuoliniän määrittäminen	3
3.4 Sukupuolen määrittäminen	3
3.5 Havaitut poikkeavuudet luustossa	3
4. Tulokset	4
5. Yhteenveto	5
6. Latina-Suomi sanasto	6
7. Lähteet	7
7.1 Painetut lähteet	7
7.2 Painamattomat lähteet	7

Liite 1 Perustaulukko haudoista analysoiduista luista

1. Johdanto

Tässä raportissa käsitellään palamattomia ihmisluita, jotka löydettiin Juha Ruohosen inventoinnissa 2010 Karttulan Kuttajärven Kalmosaaresta. Luut on luetteloitu Turun yliopiston arkeologian oppiaineen kokoelmiin päänumerolla TYA 877. Luut ajoittunevat 1500-1700 luvuille. Kaivausten yhteydessä löydettiin yksi hautaus, jossa luut olivat anatomisessa järjestyksessä. Tätä hautausta on tässä raportissa käsitelty suljettuna löytönä. Lisäksi löydettiin yksi hautaan kuulumaton luu.

2. Tavoitteet

Raportin tarkoituksena on tunnistaa luut anatomisesti, tehdä ikä- ja sukupuolimääritykset, laskea pituusarvot sekä tunnistaa mahdolliset luustossa näkyvät sairaudet ja muut poikkeavuudet (geneettiset merkkitekijät). Luututkimuksen yhteydessä kaivettiin pääkallo ja todettiin, että hampaat olivat säilyneet paikoillaan puhkeamisasennossa, vaikka leukaluu oli lähes kokonaan maatunut. Hampaiden sijainnista maassa (in situ) on otettu digitaalikuvat ja ne ovat tämän raportin kuvituksena. Raportin lopussa on lyhyt yhteenveto.

3. Materiaali ja metodit

Luut tunnistettiin anatomisesti ja määritettiin kummalta puolelta luustoa ne ovat (dexter=oikea, sinister=vasen). Apuna käytettiin osteologista kirjallisuutta (Bass 1995, During 2000a, 2000b, Sheuer and Black 2004, White and Folkens 2005). Tunnistetut luut luettelointiin (ks. Liite 1). Hampaat luettelointiin FDI systeemin mukaan, niin että yläleuan oikean puolen (Maxilla dx.) hampaat saivat numerot 11-18, yläleuan vasemman puolen (Maxilla sin.) hampaat saivat numerot 21-28, alaleuan vasemman puolen (Mandibula sin.) hampaat saivat numerot 31-38 ja alaleuan oikean (Mandibula dx.) puolen hampaat saivat numerot 41-48. Maitohampaat (Deciduous) saivat numerot 51-55 (Maxilla dx.), 61-65 (Maxilla sin.), 71-75 (Mandibula sin.) ja 81-85 (Mandibula dx.).

3.1 Materiaalin kuvaus

Kaikki luut olivat palamattomia. Suurin osa luista pystyttiin tunnistamaan anatomisesti ja vain joitain pieniä luun kappaleita ei pystytty tunnistamaan. Luut olivat hauraita ja vain harvoin luu oli säilynyt kokonaan ehjänä. Säilymisasteesta kertovat raportin kuvituksena olevat graafiset kuvaajat ja valokuvat.

3.2 Anatominen jakauma

Ehjästä hautauksesta olevien luiden anatominen jakauma on esitetty graafisesti ja kaikkien luiden anatominen jakauma on esitetty taulukossa (liite 1).

3.3 Kuoliniän määrittäminen

Kuoliniän määrittäminen perustuu keskenkasvuisilla yksilöillä lähinnä hampaiden puhkeamiseen (Ubelaker 1989), sillä se on tarkin käytössä oleva menetelmä ja sairauksien aiheuttamat kasvuhäiriöt vaikuttavat vähiten hampaiden kehitykseen.

Ikämäärittämisessä käytettiin Sjøvoldin (1978) kehittämää ikäluokitusta:

Infant	-1 vuotta
Infans I	0-7 vuotta
Infans II	5-14 vuotta
Juvenilis	10-24 vuotta
Adultus	18-44 vuotta
Maturus	35-64 vuotta
Senilis	50-79 vuotta
Adult	Sisältää ryhmät Adultus, Maturus ja Senilis

3.4 Sukupuolen määrittäminen

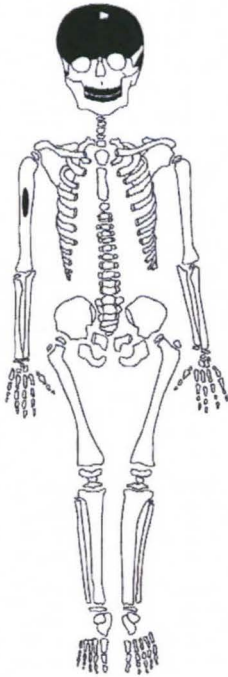
Hampaiden koko mitattiin. Miesten hampaat ovat hieman naisten hampaita suurempia. Kuitenkaan päätelmiä sukupuolesta hampaiden koon perusteella tehty vertailuaineiston puutteesta johtuen.

3.5 Havaitut poikkeavuudet luustossa

Patologiat, morfologiset ja geneettiset poikkeavuudet pyrittiin rekisteröimään, jos niitä havaittiin.

4. Tulokset

Kuva 1. Säilyneet anatomiset osat.

Kuoliniän määrittäminen: Infans II (noin 6-7 vuotta)

Kuva 2. Kuoliniän määrittämiseen käytettiin hampaiden puhkeamista. Hampaat in situ. Kuva: Juha Ruohonen

5. Yhteenveto

Vainaja on noin 6-7 vuotias lapsi. Lapselta löydettiin osia kallosta (Cranium) ja olkaluista (Humerus). Lisäksi löydettiin yksi reisiluun (Femur) varren (diafyysi) katkelma, joka ei kuulu tähän vainajaan.

6. Latina-Suomi sanasto

Alveolar	hampaiden juurien kolot leukaluussa
Anterior	etummainen (vrt. posterior)
Apex	juuren kärki
Calva	pääkallo ilman alaleukaa ja kasvojen luita
Calvarium	pääkallo ilman alaleukaa
Cement (C)	hampaan juuren pintakerros
Cranium	pääkallo
Deciduous	maitohammas
Dentes	hampaat
Dentin (D)	hammasluu
Dexter (dx.)	oikea
Diafyysi	luun varsi tai perusosa ks. myös epifyysi
Enamel (E)	hammaskiille
FDI	Federation Dentaire Internationale- systeemi, jonka mukaan hampaat numeroidaan ks. selitys raportin alussa
Femur	reisiluu
Frontale	otsaluu
Humerus	olkaluu
Mandibula	alaleuka
Maxilla (max.)	yläleuka
MNI	vähimmäisyksilömäärä (Minimum Number of Individuals)
Occipitale	takaraivonluu
Paleopatologia	Tautihistoriaa luiden perusteella tutkiva tieteenala (kreikkaa paleo=muinainen pathos=kärsimys logos=oppi)
Parietale	päälaenluu
Pars petrosa	ohimoluun osa, jossa kuulokäytävä
Sinister (sin.)	vasen
Temporale	ohimoluu

7. Läheteet

7.1 Painetut läheteet

Bass W. (1995): *Human Osteology: A Laboratory and Field Manual*. Missouri

Brothwell, D.R. 1981: *Digging up Bones*, New York

Buikstra, J.E., Ubelaker D.H 1994: *Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains*, Arkansas

Sheuer, L. ja Black, S. 2004: *The Juvenile Skeleton*, London

White, T.D. ja Folkens, P.A. 2005: *The Human Bone Manual*, San Diego

7.2 Painamattomat läheteet

During E. (2000a+b): *Humanosteologi bildkompendium del 1 och 2*, Arkeo-osteologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet

TYA 877

Luu	Luun osa	kpl	paino (g)	Ikä/Pituus	Sukupuoli/MD	BL	C
11	E+PC+PD	1	0,4	initial root formation, Ubelaker 4-5 vuotta	8,4	7,1	11,3
12	E+PC+PD	1	0,2	initial root formation, Ubelaker 5-6 vuotta	6,7	5,8	10,1
13	E+PC+PD	1	0,3	initial root formation, Ubelaker 6 vuotta	7,1	7,9	10,2
14	E+PC+PD	1	0,4	initial root formation, Ubelaker 6 vuotta	7	9,1	8,2
15	E+PC+PD	1	0,4	crown complete, Ubelaker 6 vuotta	6,5	8,7	6,4
16	E+PC+PD	1	0,9	root 1/2 tai enemmän, yli 4 vuotta	9,9	11,3	6,2
17	E	1	0,6	crown complete, yli 4 vuotta	9,1	10,5	6,6
21	E+PC+PD	1	0,4	initial root formation, Ubelaker 4-5 vuotta	8,5	7	11,4
22	E+PC+PD	1	0,2	initial root formation, Ubelaker 5-6 vuotta	6,5	6,6	9,8
23	E+PC+PD	1	0,4	initial root formation, Ubelaker 6 vuotta	7,1	7,9	10,2
24	E+PC+PD	1	0,4	initial root formation, Ubelaker 6 vuotta	6,8	8,8	8,2
25	E+PC+PD	1	0,4	crown complete, Ubelaker 6 vuotta	6,8	8,9	6,7
Maxilla	alveolar 26,27 frag.	1	1,5	Ubelaker 6 vuotta			
26	E+PC+PD	1	ks. ed.	wear 6	9,8	10,9	6,6
27	E+PC+PD	1	0,7	initial root formation, Ubelaker 7 vuotta	9,1	10,6	7
31	E	1	0,1	crown complete, yli 4 vuotta	5,7	5,7	9,7
32	E	1	0,2	crown complete, yli 4 vuotta	6,1	6,1	10,1
33	E+PD	1	0,3	crown complete, yli 4 vuotta	6,4	7,1	11,2
34	E+PD	1	0,3	Crown complete, yli 5 vuotta	6,5	7,1	8,4
35	E+PD	1	0,3	Crown complete, yli 5 vuotta	6,6	7,7	7,1
Mandibula	alveolar 36,37 frag.	1					
36	E+PC+PD	1	1,3	root 2/3, noin 6 vuotta	10,9	10,5	7,8
37	E+PD	1	0,6	crown complete, Ubelaker 6 vuotta	10,1	9,2	7,8
41	E	1	0,1	crown complete, yli 4 vuotta	5,5	5,6	9,7
42	E	1	0,2	crown complete, yli 4 vuotta	6,1	5,9	10,4
43	E+PD	1	0,3	crown complete, yli 4 vuotta	6,4	7,2	10,8
44	E+PD	1	0,3	Crown complete, yli 5 vuotta	6,9	7,3	8,8
45	E	1	0,3	Crown complete, yli 5 vuotta	7,1	7,6	6,8
Mandibula	alveolar 46	1	1,2				
46	E	1	ks. ed.	wear 6, root 2/3, noin 6 vuotta	11,1	10,1	8,1
47	E+PD	1	0,7	crown complete, yli 4 vuotta	10,2	9,3	7,5
51	PE+PD	1	0	wear 2, alle 7 vuotta			5,3
52	E+PD	1	0	wear 2, alle 8 vuotta	4,9	4,3	5,7

Luu	Luun osa	kpl	paino (g)	Ikä/Pituus	Sukupuoli/MD	BL	C
53	E+PD	1	0,2	wear 3	6,5	5,5	6,2
54	E	1	0,2	wear 16	6,8	8,9	4,7
55	PE+PC+PD	1	0,6	wear 17			5,8
63	E+PD	1	0,2	wear 3	6,6	5,8	5,9
64	E+PD	1	0,2	wear 20	6,4	9,2	4,8
65	E+PD	1	0,4	wear 20	8,5	10	5,2
74	PE	1	0,1				
75	PE+PD	1	0,4	wear 20			
83	E	1	0,1	wear 2	5,6	5,1	6,9
84	E+PD	1	0,2	wear 12	7,8	6,3	5,7
Mandibula	alveolar 85 frag.	1	0,5				
85	PE+PC+PD	1	ks. ed.	wear 20	10,2	8,8	
Dentes	PE		0,1				
Temporale dx.	pars petrosa frag.	1	2,9				
Temporale sin.	pars petrosa et squama frag.	1	6,9				
Frontale	excl. Frag.	1	126,3				
Parietale dx.	excl. Frag.	1	ks. ed.				
Parietale sin.	excl. Frag.	1	ks. ed.				
Occipitale	squama excl. Frag.	1	ks. ed.				
Humerus dx.	diaf. Frag.	1	10				
Humerus sin.	diaf. Frag.	1	9,9				

Vainaja 2

Femur	diaf. Frag.	1	17,3			